

Ketrin Rajan Hajd

ODUŽI
SE
DALJE

Prevela
Branislava Radević-Stojiljković

■ Laguna ■

Naslov originala

PAY IT FORWARD

Catherine Ryan Hyde

Copyright © 1999 by Catherine Ryan Hyde

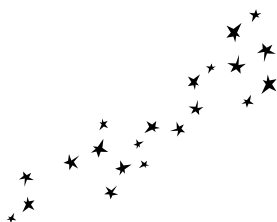
Introduction copyright © 2014 by Catherine Ryan Hyde

Translation copyright © 2021 za srpsko izdanje, LAGUNA

Vensu

PROLOG

Oktober 2002.

Možda ću i ja jednoga dana imati svoju decu. Nadam se da hoću. Ako ih budem imao, verovatno će me pitati kakav je bio moj udeo u pokretu koji je promenio svet. A pošto više nisam onakav kakav sam bio, reći ću im istinu. Moj udeo nije bio nikakav. Ja nisam ništa učinio. Bio sam samo momak u uglu, koji hvata beleške.

Zovem se Kris Čendler, ja sam istraživački reporter. Ili sam bar to bio. Dok nisam otkrio da postupci imaju posledice, i da nije sve pod mojom kontrolom. Dok nisam otkrio da ne mogu nimalo da promenim svet, ali da je običan dvanaestogodišnjak, po svemu sudeći, mogao potpuno da promeni svet – nabolje i zauvek – bez ičega na raspolaganju osim sopstvenog čovekoljublja, jedne dobre ideje i nekoliko godina. I jedne velike žrtve.

I uz malčice publiciteta. Tu nastupam ja.

Ispričaću vam kako je sve počelo.

Počelo je s jednim nastavnikom koji se doselio u Ataskadero, u Kaliforniji, da predaje društvene nauke mlađim srednjoškolcima. Nastavnik kog niko nije dobro poznao, jer nisu mogli da dopru dalje od njegovog lica. Jer je bilo teško gledati u njegovo lice.

Počelo je sa dečakom koji spolja ni po čemu nije bio poseban, ali koji je mogao da vidi dalje od nastavnikovog lica.

Počelo je sa domaćim zadatkom koji je njegov nastavnik već stotinu puta pre toga zadao đacima, bez nekih naročitih rezultata. Međutim, taj zadatak u rukama tog dečaka izazvao je da seme bude posejano i posle toga ništa na svetu nikada više neće biti isto. Niti bi iko želeo da bude.

A ja ću vam ispričati kakav je svet postao. Zapravo, ispričaću vam priču koja će vam pomoći da shvatite koliko je velik porastao.

Pre nekih nedelju dana, kola su mi stala na prometnoj raskrsnici, i nisam mogao da upalim motor ma koliko pokušavao. Bilo je vreme saobraćajnog špica i mislio sam da nekuda žurim. Mislio sam da imam nešto važno da uradim i da to ne može da sačeka. I tako, stajao sam nasred raskrsnice i gledao u motor ispod podignute haube, što je bio uzaludan napor jer ne umem da popravljam automobile. Šta sam mislio da ću tamo videti?

Očekivao sam to. Bila su to stara kola. Bila su na izdisaju.

Iza mene se pojavio neki nepoznat čovek.

„Hajde da ga odguramo pored puta“, rekao je. „Evo ja ću vam pomoći.“ Kad smo i auto i sebe premestili na bezbedno, pružio mi je ključeve svojih kola. Lepog srebrnog automobila akura, starog jedva dve godine. „Uzmite moja kola“, rekao je. „Da se menjamo.“

Nije mi pozajmio svoja kola. Poklonio mi ih je. Uzeo je moju adresu da bi mogao da mi pošalje dokumenta. I poslao mi ih je. Baš su danas stigla.

„Odnedavno je moj život preplavljen velikodušnošću“, pisalo je u poruci uz dokumenta, „pa sam mislio da bih mogao uzeti vaša stara kola u zamenu za svoja. Lako mogu da priuštim sebi nova, pa zašto onda ne bih učinio dobro kao što je učinjeno meni?“

Takav je svet postao. Ne, zapravo, postao je više. Postao je mnogo više. Nije samo svet u kojem će ti potpuno nepoznat čovek pokloniti svoja kola. To je svet u kojem taj dan, kad sam dobio taj poklon, nije bio drugačiji od svih ostalih dana. Takva velikodušnost postala je nešto što se samo po sebi razume. Postala je uobičajena.

Dakle, dovoljno znam da bih ispričao: počelo je sa zadatkom za dodatne zasluge na času društvenih nauka i pretvorilo se u svet u kojem niko nije gladan, nikom nije hladno, niko nije bez posla ili kola ili bez kredita.

Pa ipak, ljudi su isprva morali da znaju više. Nekako im nije bilo dovoljno to da je dečak, jedva tinejdžer, bio u stanju da promeni svet. Nekako su morali da znaju zašto se svet promenio baš u tom trenutku, zašto se nije promenio trenutak ranije, šta je Trevor uneo u taj trenutak i zašto je taj trenutak upravo to zahtevao.

A to je, nažalost, onaj deo koji ne umem da objasnim.

Bio sam tamo. Bio sam tamo na svakom koraku. Ali tada sam bio drugačija ličnost. Tražio sam na pogrešnim mestima. Mislio sam da je to samo priča, a priča mi je jedino bila važna. Bilo mi je stalo do Trevora, ali kad mi je bilo dovoljno stalo do njega, tad je bilo prekasno. Mislio sam da mi je stalo do moga posla, ali nisam znao šta moj posao zaista može da znači sve dok nije bilo gotovo. Želeo sam da zaradim mnogo novca. I zaradio sam mnogo novca. Sve sam razdelio drugima.

Tad nisam znao ko sam, ali sad znam.

Trevor je i mene promenio.

Mislio sam da možda Ruben ima odgovore. Ruben Sinkler, nastavnik koji je sve to započeo. On je bio blizak Trevoru, bliži od svih osim možda Trevorove majke Arlin. A Ruben je, mislim, tražio na svim pravim mestima. I verujem da je budno pazio.

Dakle, posle svega, kad je moj posao bio da pišem knjige o tome pokretu, postavio sam Rubenu dva važna pitanja.

„Po čemu je Trevor bio drugačiji?“, pitao sam ga.

Ruben je pažljivo razmislio pa rekao: „Stvar je u tome što je Trevor bio baš kao i svi ostali, osim u onome u čemu to nije bio.“

Nisam ga čak ni pitao šta je to. Učim.

Onda sam ga pitao: „Kad ste prvi put zadali taj, sada čuven, zadatak, da li ste mislili da bi neki od vaših učenika zapravo mogao promeniti svet?“

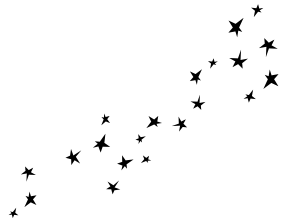
A Ruben je odgovorio: „Ne, mislio sam da bi svi mogli to da učine. Mada, možda, u manjim doprinosima.“

Postajem neko ko sve manje pita. Ne može se sve secirati i razumeti. Nema sve jednostavan odgovor. Zato više i nisam reporter. Kad izgubiš interesovanje za pitanja, nije to više posao. I to je u redu. Nisam ni bio tako dobar reporter kao što je trebalo da budem. Nisam ničim naročitim doprineo toj profesiji.

Ljudi su postepeno prestali da se pitaju zašto. Brzo smo se prilagodili promeni, čak i kad se ljutimo i šizimo i kunemo se da nikad nećemo. A svako voli promenu kad je nabolje. I niko ne voli da razmišlja o prošlosti ako je prošlost bila ružna, a sad je konačno sve pošlo dobro.

Najvažnije što mogu da dodam na osnovu svojih zapažanja jeste ovo: saznanje da je sve počelo iz ni po čemu naročitih okolnosti treba da nam svima bude uteha. Jer dokazuje da ti ne treba mnogo da čitav svet promeniš nabolje. Možeš početi s najobičnijim sastojcima. Možeš početi sa svetom kakav imaš.

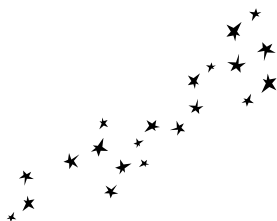
ODUŽI SE DALJE

Prvo poglavlje

RUBEN

Januar 1992.

Žena se smešila toliko učtivo da se osećao uvređeno. „Samo da javim direktorki Morgan da ste ovde, gospodine Sinkleru. Hteće da porazgovara s vama.“ Pošla je dva koraka, pa se okrenula. „Mislim, ona voli da porazgovara sa svakim. Sa svakim novim nastavnikom.“

„Naravno.“

Trebalo bi da se do sada već navikao na ovo.

Prošlo je nešto više od tri minuta kad se pojavila iz direktorkine kancelarije, osmehujući se preterano široko. Previše otvoreno. Zapazio je da ljudi uvek ispoljavaju preterano prihvatanje kad u stvari imaju problema da iole prihvate.

„Izvolite odmah unutra, gospodine Sinkleru. Primiće vas.“

„Hvala.“

Ispostavilo se da je direktorka nekih desetak godina starija od njega, s mnogo tamne kose, umorna, belkinja i privlačna. A privlačne žene su uvek u njemu izazivale bol, bukvalno, dug bol koji počinje visoko u solarnom pleksusu i zrakasto se prostire naniže, kroz utrobu. Kao da je upravo pozvao ovu privlačnu ženu u pozorište, a ona mu odgovorila: „Mora da se šalite.“

„Drago nam je što vas upoznajemo i licem u lice, gospodine Sinkleru.“ A onda je pocrvenela, kao da je pominjanje reči „lice“ bilo neoprostiva omaška.

„Molim vas zovite me Ruben.“

„Ruben, da. A ja sam En.“

Dočekala ga je s prodornim, direktnim pogledom, i ni u jednom trenutku nije izgledala iznenađeno. Znači, sekretarica ju je pripremila. A od nepripremljene reakcije nekako je gori samo pripremljeni izostanak reakcije.

Tako je mrzeo ovakve trenutke.

On je bio, po sopstvenom priznanju, čovek koji treba da ostane na jednom mestu. Međutim, isti oni faktori koji su mu otežavali da počne ponovo otežavali su mu i da ostane.

Pokazala je rukom stolicu i on je seo. Prekrstio je noge. Šavovi pantalona su mu bili uredno, pažljivo ispeglani. Kravat u je izabrao prethodne noći, da se slaže sa odelom. Bio je pravi demon doterivanja, mada je znao da niko nikad to neće zaista videti. Cenio je te navike kod sebe čak i ako niko drugi nije, ili možda baš zbog toga.

„Nisam baš ono što ste očekivali, zar ne, En?“

Oslovljavanje ličnim imenom vratilo je bol, akutnije. Veoma je teško razgovarati sa privlačnom ženom.

„U kom smislu?“

„Molim vas, nemojte to da radite. Sigurno znate koliko sam puta prolazio kroz ovu scenu. Ne mogu podneti da zao-bilazim očigledno.“ Pokušala je da ga gleda u oči, kao što bi inače uradila kad se u razgovoru obraća saradniku, ali nije uspjela da održi pogled. „Shvatam“, kazala je. Sumnjam, rekao je on, ali ne glasno.

„To je u ljudskoj prirodi“, rekao je glasno, „da u glavi formira sliku o nekome. Čitate biografiju i molbu za posao i vidite da ima četrdeset četiri godine, da sam muškarac i crnac, ratni veteran s dobrim obrazovanjem. I mislite da me vidite.“

A pošto nemate predrasuda, primite na posao crnca, da se doseli u vaš grad, da predaje u vašoj školi. Ali onda stignem ja, da stavim na probu vaše slobodoumlje. Lako je nemati predrasuda o crncu, jer smo ih svi već videli na stotine.“

„Ako mislite da vam je ugrožen posao, Rubene, nemate razloga za brigu.“

„Da li zaista ovako popričate sa svima?“

„Da, naravno.“

„Čak i pre nego što održe prvi čas?“

Pauza. „Ne nužno. Samo sam mislila da bismo mogli prodiskutovati na temu... početnog prilagođavanja.“

„Zabrinuti ste da bi moj izgled mogao da uznemiri učenike?“

„Kakvo je vaše iskustvo iz prošlosti?“

„Sa učenicima je uvek lako, En. Ovo je težak trenutak. Uvek.“

„Razumem.“

„Uz dužno poštovanje, nisam siguran da je tako“, odvratio je. Glasno.

* * *

U PRETHODNOJ ŠKOLI, u Sinsinatiju, Ruben je imao prijatelja Luisa Tartalju. Lu se prvi put obraćao nepoznatom razredu na poseban način. Ušao bi, prvog jutra, sa metar dugačkim lenjirom u ruci, pravo u bitku. Đaci, znate, vole da testiraju nastavnika prvi put. Taj lenjir je uvek bio Luov, kupio bi ga i poneo sa sobom. Prilično tanak, jeftin. Uvek je kupovao istu marku, u istoj radnji. Onda bi ih zamolio za tišinu, što nikad ne bi usledilo na prvi zahtev. Onda bi, pošto odbroji do tri, podigao lenjir iznad glave i tresnuo njime o katedru, tako da se slomi nadvoje. Slobodna polovina odleti u vazduh iza njega, udari o tablu i padne na pod. Zatim, kad zavlada upadljiva

tišina, Lu bi jednostavno rekao: „Hvala.“ I posle toga više nikad ne bi imao problema s tim razredom.

Ruben ga je upozoravao da će jednoga dana komad lenjira odleteti u pogrešnom smeru i pogoditi nekog učenika i izazvati gomilu problema, ali uvek se odvijalo kao što je i planirano, bar koliko je on znao.

„Stvar je u nepredvidivosti“, objasnio je Lu. „Kad te jednom vide kao nepredvidivog, karte su u tvojim rukama.“

Onda je pitao Rubena šta on radi da bi smirio nepoznat i neposlušan razred, a Ruben mu je odgovorio da on nikad nema tih problema; nikad ga nije dočekalo ništa drugo osim ledene tišine i nikad ga nisu videli kao nepredvidivog.

„Oh. Dobro“, kazao je Lu, tonom kao da je trebalo da zna. I trebalo je.

* * *

RUBEN JE STAJAO PRED NJIMA, prvi put, istovremeno zahvalan i uvređen zbog tišine. S druge strane prozora desno od njega bila je Kalifornija, mesto u kojem nije bio nikada ranije. Drveće je bilo drugačije; nebo nije bilo zimsko kao kad je započeo dugu vožnju od Sinsinatija. Ne bi mogao da kaže od kuće, jer mu to nije bila kuća, ne zaista. A nije ni ovo. Bio je umoran od toga da se oseća kao stranac.

Na brzinu ih je izbrojao pogledom, broj stolica u redu, broj redova. „Pošto vidim da ste svi ovde“, rekao je, „možemo izostaviti prozivku.“

To kao da je razbilo čaroliju, to što je progovorio, pa su se učenici malo promeškoli, ugledali se. Sašaptavali. Ni bolje ni gore nego obično. Da bi podstakao tu normalnost, okrenuo se da napiše na tabli svoje prezime. *Gospodin Sinkler*. Onda je malo zastao pre no što se ponovo okrenuo prema njima, da bi im dao vremena da pročitaju njegovo prezime.

Mislio je da, kako je i planirao, odmah počne tako što će im zadati taj domaći zadatak. Ali to mu je nekako uleglo tlo pod nogama, kao da se kliza niz nagib peščane dine. On nije Lu, a ponekad je ljudima potrebno da ga najpre upoznaju. Ponekad je uznemirujući već sam po sebi, pre no što se ukažu ideje.

„Možda bi trebalo da provedemo ovaj prvi dan“, rekao je, „samo u razgovoru. Pošto me uopšte ne poznajete. Možemo početi razgovorom o izgledu. O tome šta osećamo prema ljudima zbog toga kako izgledaju. Nema pravila. Možete da kažete šta god hoćete.“

Očigledno mu još nisu verovali jer su govorili ono što bi rekli kad ih roditelji gledaju. Na njegovo razočaranje.

A onda ga je, verovatno pokušavajući da bude duhovit, dečak iz zadnjeg reda pitao da li je gusar.

„Ne“, odgovorio je. „Nisam. Ja sam nastavnik.“

„Mislio sam da samo gusari nose poveze preko oka.“

„Poveze preko oka nose ljudi koji su izgubili oko. Bilo da su gusari ili ne.“

* * *

ĐACI SU IZLAZILI IZ UČIONICE, na njegovo olakšanje, i kad je podigao pogled, video je dečaka kako stoji pred katedrom. Mršavi beli dečak, ali s veoma tamnom kosom, moguće delom hispanskog porekla, koji mu je rekao: „Ćao.“

„Zdravo.“

„Šta vam se dogodilo s licem?“

Ruben se nasmešio, što je činio retko, budući da je bio svestan iskrivljenog izraza pri tome. Okrenuo je stolicu da bi dečak mogao da sedne licem prema njemu i pokazao mu pokretom ruke da sedne, što je on učinio bez oklevanja. „Kako se zoveš?“

„Trevor.“

„Trevor...?“

„Makini. Jesam li povredio vaša osećanja?“

„Ne, Trevore. Nisi.“

„Moja mama kaže da ne treba da postavljam ljudima takva pitanja jer bi to moglo da povredi njihova osećanja. Kaže da se treba praviti kao da ne primećuješ.“

„Pa, Trevore, tvoja mama nikad nije bila u mojoj koži pa zato ne zna da, kad se praviš da ne primećuješ, ja i dalje znam da primećuješ. A onda je čudno što ne možemo da razgovaramo o tome kad obojica mislimo na to. Znaš šta hoću da kažem?“

„Mislim da znam. Dakle, šta se dogodilo?“

„Ranjen sam u ratu.“

„U Vijetnamu?“

„Tako je.“

„Moj tata je bio u Vijetnamu. Kaže da je to pakao na zemlji.“

„Složio bih se s njim. Iako sam ja bio tamo samo sedam nedelja.“

„Moj tata je bio dve godine.“

„Je li ranjavan?“

„Možda malo. Mislim da ima problema s kolenom.“

„Trebalo je da i ja ostanem dve godine, ali tako sam gadno ranjen da sam morao da se vratim kući. Znači, u izvesnom smislu imao sam sreće što nisam morao da ostanem, a tvoj tata je na neki način imao sreće jer nije tako gadno ranjen. Ako znaš šta hoću da kažem.“ Dečak nije izgledao kao da je siguran da zna. „Možda ću jednom upoznati tvoga tatu. Možda na roditeljskom sastanku.“

„Ne verujem. Ne znamo gde je. Šta je ispod poveza?“

„Ništa.“

„Kako može biti ništa?“

„Kao da nikad ničeg nije bilo. Hoćeš da vidiš?“

„Nego šta.“

Ruben je skinuo povez.

Izgleda da niko nikad ne zna šta podrazumeva pod „ništa“ kad to kaže, sve dok ne vide. Izgleda da niko nije spreman za šok od tog „ništa“ na mestu gde se kod svih koje su ikada sreli nalazi oko. Dečak je malo zabacio glavu, a onda klimnuo. S decom je lakše. Ruben je vratio povez na mesto.

„Žao mi je zbog vašeg lica. Ali znate, to je samo s jedne strane. S druge izgleda stvarno dobro.“

„Hvala ti, Trevore. Mislim da si ti prvi koji si mi dao takav kompliment.“

„Pa, vidimo se.“

„Doviđenja, Trevore.“

Ruben je prišao prozoru i gledao napolje, na travnjak pred školom. Posmatrao je učenike, kako u grupicama razgovaraju ili trče po travi, sve dok se nije pojavio Trevor i lagano strčao niza stepenice.

U Rubena je bilo usađeno da se ne odupire tom trenutku, pa ne bi mogao da se okrene i vrati za katedru sve i da je hteo. Nije mogao da pusti. Morao je da zna hoće li Trevor pritrčati drugim dečacima da se razmeće svojim saznanjem. Da se klade ili da im priča neke izmišljene priče, koje Ruben neće čuti već samo zamišljati sa svog vidikovca na prvom spratu, dok mu lice obliva vreline pod zamišljenim rečima. Ali Trevor je prokaskao pored dečaka, nije ih ni pogledao niti je zastao da razgovara s bilo kim.

Gotovo je bilo vreme da stigne Rubenov drugi razred. Morao je početi da se priprema za sve to nanovo.

* * *

Iz Ostala lica iza pokreta

(autor Kris Čendler)

Nema ničeg monstroznog ni grotesknog u vezi s mojim licem. Moram to da izjavim sa određenom objektivnošću, pošto sam možda jedini koji to može. Ja sam jedini koji je navikao da ga gleda, zato što sam jedini koji se usuđuje da, pomoću ogledala za brijanje, otvoreno zurim.

Prošao sam ukupno jedanaest operacija da bi se popravilo ono što je jednom bilo nakazno oštećenje. Onaj deo gde mi je bilo levo oko, i izgubljeni kost i mišić ispod obraza i obrve, uredno je pokriven kožom s moje butine. Izdržao sam brojna presađivanja kože i plastične operacije. Samo nekoliko ih je bilo neophodno za zdravlje i funkcionalnost. Većina je imala za cilj da od mene napravi čoveka kog je lakše sresti. Finalni rezultat je glatko, potpuno odsustvo oka, kao da nikad nije ni postojalo; veliki gubitak mišića i mase u obrazu i vratu; i očigledno oštećenje nerva u levom uglu usana. Mrtav je, da tako kažem, pa su usta opuštena. Ali posle više godina terapije i vežbanja dikcije, moj govor je lako razumljiv.

Dakle, u suštini nije stvar u tome šta ljudi vide na mom licu već više šta očekuju da vide, a ne vide.

Osim toga, minimalno koristim levu ruku, koja mi je kraća i tanka zbog atrofije. Nagađam da ljudi to retko zapaze dok duže ne budem u njihovoj blizini, jer je moje lice glavna zvezda predstave.

Radio sam u školama, boravio u zbornicama, gde običan flaster izaziva komentare i zahteva objašnjenje. Riči, šta ti je s rukom? Gips na nekom ekstremitetu postaje priča koja se pripoveda šest nedelja i umnožava s brojem zaposlenih. Pa znaš, bio sam na merdevinama, spremao se da očistim oluke...

Zato mi je čudno što niko ne pita. Kad bi neko iznenada i pitao, a ja bio prinuđen da ponovim priču, verovatno bih se

opredelio za prvu opciju. Ali nije toliko stvar u tome što ne pitaju, nego zašto ne pitaju – kao da sam neka neizreciva tragedija, nova i zaprepašćujuća i meni samom koliko i njima.

Moja leva ruka povremeno izazove komentar, uvek isti. „Srećom pa je leva.“ Ali čak i to, što je izrečeno s namerom da bude uteha, pogrešno je, zato što sam levoruk, po prirodi ako ne u praksi.

Dok me nisu preneli kući preko okeana, imao sam verenicu. Još imam naše zajedničke slike. Bilo smo lep par, svako će vam to reći. Nekome ko nije tome prisustvovao možda bi se činilo da je moja verenica bila hladna, bezosećajna žena. Naravno da se ipak mogla udati za mene. Voleo bih da je Elenor bila hladna, bezosećajna žena, ili bar da se mogu pretvarati da je bila takva, ali nažalost, ja sam tome prisustvovao. Teško je rekonstruisati pravu istinu. Prava istina je da smo se oboje toliko tvrdoglavo složili da to ne vidimo i da ne marimo za to, da smo bili u stanju da vidimo samo to i da nam nije preostajalo vremena da marimo ni za šta drugo osim za to.

Elenor je jaka žena, što je bez sumnje doprinelo našem porazu.

Ona je sad udata i živi s mužem u Detroitu. Ona je plastični hirurg. Još nisam sasvim dokučio koliko značaja da pripišem tim činjenicama.

Svim činjenicama.

Iz *Trevorovog dnevnika*

Video sam nešto uvrnuto na vestima pre nekoliko dana. Onog malog dečka preko, iz Engleske, koji ima taj... da kažemo poremećaj. Ništa ga ne boli. Na svakoj njegovoj fotografiji koju objave, nosi šlem i štitnike za laktove i kolena. Valjda zato da se ne bi povredio. Mislim, zašto ne bi? Kako bi uopšte znao da se povredio?

Najpre sam pomislio: Au, bokte. Kakav srećković. A onda više nisam bio tako siguran u to.

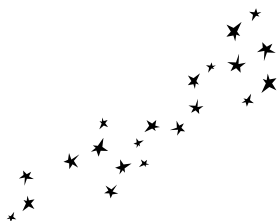
Kad sam bio mali, pitao sam mamu zašto imamo bol. Mislim, čemu on služi? Kazala je da bol postoji kako ne bismo stajali s rukama na vreloj peći. Kazala je da nas bol uči. Ali rekla je i da je, kad nastupi bol, već prilično kasno, i da su zato tu roditelji. Da je zato ona tu. Da me nauči. Pre svega da ne diram vrelu peć.

Ponekad mislim da i moja mama ima taj poremećaj. Samo iznutra, tamo gde ga niko ne vidi osim mene i možda Lorete, i sigurno Boni. Samo što ja znam da je boli. I mislim da za tako nešto ne prave šlemove i štitnike.

Voleo bih da mogu da je naučim.

Drugo poglavlje

ARLIN

Riki nikad nije zaista ni došao kući, ne onako kao što je mislila da hoće, ali vratio se kamionet. Samo ne onakav kakav je mislila da će biti. Prevrtao se nekoliko puta; sve u svemu, izgledao je gore nego što je mislila. Međutim, bio je u voznom stanju. Pa, gasio se. Jedno je upaliti motor i krenuti, a nešto sasvim drugo je zapravo i stići nekud.

Ma koliko da je mrzela taj prokleti ford ekstra keb zato što je predstavljao njeno trenutno stanje, to je mogla da oprostí. Potencijalno je mogla. Nije mogla da oprostí to što joj noću nije dao da spava. Naročito sada, kad je našla još jedan posao, u *Lejzer laundžu*, da bi mogla da isplaćuje rate. A pošto je kamionet bio kriv za to što nije legala u krevet pre tri ujutru, bar je mogao da je pusti da spava. Svakako nije bilo previše da to traži.

Pa ipak, ponovo je bila kraj prozora, opet je gledala kako mesečina klizi niz sablasni oblik vozila. Kako je srebrni odsjaj izlomljen tako gde je boja ispucala. Samo je Riki mogao da tako gadno sjebe kamionet i ode. Barem je logično da je otišao, s obzirom na to da je kamionet nađen, a Riki ne.

Odvukli ga kojoti? Prekini, Arlin, dozovi se pameti. On sedi negde u nekom baru, priča iste one slatke reči nekoj jednoj devojci koja još nije naučila čemu to vodi. To jest, čemu sve to ne vodi.

Osim naravno, ako nije odšepao nekud, ne odšetao, možda se odvuкао u bolnicu, možda se izvukao, možda umro, daleko od svega što bi ga moglo povezati s fordovim ekstra kebonom, daleko od svega što bi objavile vesti u njegovom gradu.

Dakle, negde bi mogao da postoji grob, ali kako je to Arlin mogla da zna? Čak i da je znala, ne bi znala ni koji ni gde. Čak i kad bi kupila cveće za Rikija, od bakšiša koji dobija, ne bi znala gde da ga položi.

Cveće može da bude nešto loše, ne valja ni pomisliti, kad ne znaš ni gde bi ga položila. Samo prekini, Arlin. Idi u krevet.

Pa bi otišla, da bi postala žrtva sna u kojem je Riki mesecima i mesecima živeo odmah van grada, a nikad se nije potrudio da joj se javi i kaže gde je.

Zbog toga bi ponovo ustala i prišla prozoru, da okrivi prokleti kamionet za to što ne može da spava.

* * *

„A ŠTA AKO IH ODVEZEM DO KUĆE i ponovo se iskrivi? Znači da sam upravo potrošio dvesta dolara ni za šta?“

„Upravo ste rekli da ta vrata imaju ojačanje, pa se prokleti kamionet može izvrnuti a da se ne iskrive.“

„Samo sam rekao: šta ako. Ništa drugo.“

„Da vam kažem nešto. Zadržaću vaš ček dva-tri dana. Ako ne bude bilo dobro, vratite ih.“

„Aha. Pa dobro. Valjda. Onda sto sedamdeset pet.“

„Odlazite s mog prilaza ako ćete me zezati.“

„Dobro, važi, dvesta.“ Uz smešak.

Takvi su momci kad tako razgovaraš s njima. Ko bi ga znao zašto.

Naslonio se na oštećenu haubu forda i pripalio cigaretu. Crveni marlboro, koji je i Riki pušio, znala je to i da ne gleda. Činilo se da je ceo svet, ovaj grad, pun muškaraca skrojjenih kao Riki. Barem se njoj tako činilo. Zato ju je ovaj tip i privukao, ovaj Dag ili Dvejn ili kako god da je rekao da se prokleta zove, njena prva mušterija.

A znala je zašto, a bilo bi još više kad bi se potrudila da iskopaa. Zнала je da bi, kad bi ga pitala, rekao da ga je njegov tata tukao više od većine očeva i da je samostalan od nečuveno mlade dobi. Zнала je da bi, kad bi mu skinula majicu, videla tetovažu na ramenu, neko ime toliko izbledelo da se ne može pročitati. Ime nekog koga je poznao mesec ili dva kad je bio toliko mlad da nije znao da „zauvek“ samo vodi ožiljcima. I plavom mastilu koje si pustio kroz kožu.

I zato je osetila kako je umorna od toga da je privlači Dag. Dvejn.

Kasnije će reći svojoj najboljoj drugarici Loreti: „Više ne mislim da ne umem da procenim muškarce. Nikad više neću reći da su mi instinkti loši, bogami neću jer, kako onda stalno iznova nalazim istog tipa? Počinjem da mislim da zapravo imam vrlo izoštren smisao za procenu, samo na svoju štetu.“

Neko vreme je bila zadovoljna time da posmatra kako njegova krupna, mišićava ruka odvija šrafove na šarki vrata i da oseća umor od toga što traži sledeću životnu zbrku još pre nego što je raščistila krš od prethodne sa inače urednog prilaza kući.

I pre nego što je Arlin dovršila tu prigušenu misao, pred kućom joj se parkirala Čeril Vilokoks, Rikijeva bivša žena, da joj zahvali što je dvoična drolja.

A nije bilo još ni devet sati ujutru.

Iz Izjava onih koji su poznavali Trevora
(autor Kris Čendler, 1999)

Ne želim da sve razočaram. To nije bilo baš bezgrešno začéće. Samo jedan od onih rizika koje sebi ponekad dopustiš. Sad, pošto se dogodilo, verovatno izgleda nekako glupo i nesmotreno. A opet, hvala bogu što je bilo tako, zar ne?

Ne kažem da se nisam igrala mišlju o merama predostrožnosti u nekom trenutku te večeri, ali nije otišlo dalje od toga. Činilo se kao neka od onih nepromišljenih reči koje bi mogle razbiti čaroliju trenutka. I prizvati nas pameti. A ako želite da vidite muškarca prizvanog pameti, pokušajte da mu kažete nešto kao: Imaš li slučajno gumicu u novčaniku? Jesam li pomenula da nisam na piluli?

Osim toga on i njegova žena Čeril pokušavali su čitavu večnost da dobiju dete. Nisam mislila da je ona za to kriva. Zašto bih? U stvari, nikad nisam ni pomišljala da je verovatnije da će se desiti onima koji ne pokušavaju, bez obzira na to koliko se puta mnogim ljudima desilo upravo tako, a možda sam negde u glavi to i znala.

Bio je oženjen. To prvo. U stvari, komplikovano je.

Uglavnom, ono što jesam rekla bilo je da žalim što nikad nećemo moći da odemo nekud na ples. Možda kad bismo živeli u Njujorku, možda tada, ali ne u Ataskaderu; tu se ne može. Ne u mestu gde svako poznaje svakoga, bar u tom smislu da zna sa kim ko treba da bude.

„Oćeš na ples?“, rekao je. „Odvešću te na ples.“ I odveo me je. Odvezli smo se nekuda Kuesta grejdom, gledali odozgo svetla grada, što je, moram reći, izgledalo lepo iz takve daljine. Izašli smo iz onog starog sedana, a on se okrenuo i upalio radio, što, mislim, nije trebalo da uradi jer je mogao da se isprazni akumulator, mada tad nismo marili za to. A ni kasnije, isto tako.

Promenio je tri stanice u traganju za nekom sporom numerom, a onda sam odjednom... pa, teško je to objasniti. Kao da je ceo svet bio njegova ruka u dnu mojih leđa, ništa veće od toga, ni tada niti ikada posle. A kad me je zabacio unazad, osećaj njegovog toplog daha na mom vratu, koji je stalno bio tamo i nikada neće sasvim nestati. Odgovarali smo jedno drugom kao da smo pravljani jedno za drugo, i ne bih rekla da smo krivi što smo to otkrili prekasno, pošto je on razmenio burme na nekom drugom mestu i položio zakletvu zbog koje se čovek može kajati celog života. Zaključila sam da je to nešto kao mapa. Znaite ono kad crvene linije razdvajaju države, a plave linije označavaju reke, a smeđi nabori planinski venac. Šta je važnije: to što smo se dogovorili da Ajdaho baš ovde prestaje da bude Ajdaho, ili planine i reke koje su bile ovde pre no što ih je iko ucrtao?

Osećala sam se kao da smo Riki i ja oduvek zajedno, a sigurna sam da će tako uvek i biti. Iako nisam tačno znala kuda će odneti tu ljubav. Mislim, kad ode. Mislila sam da je ona tu. I mogla sam se kladiti da on oseća njenu težinu, bilo da je na putu ili miruje za promenu. Skrenula sam s teme. Svi žele da čuju o toj noći.

Kad smo prvi put vodili ljubav, osećala sam se kao da sam nešto izgubila, još pre nego što je bilo gotovo. Pomislila sam: nema ničeg što bih mogla zadržati. Ničeg što bi bilo baš stvarno moje kad se sve završi.

Ali nisam bila u pravu. Dobila sam nešto što ću zadržati.

* * *

Čeril je stajala u njenoj dnevnoj sobi. „Zar nemaš ništa za piće?“, rekla je.

Arlin je imala piće, mada ju je njena sponzorka upozorila da ga baci. Međutim, pre ili kasnije moraće da bude u blizini

pića, što je i rekla sponzorki, koja se zove Boni. Ali kasnije je druga priča, kazala je Boni. Izdržala si tek pet dana. Sa pet dana se i završilo, jer je iskapila dve čaše.

Boni je rekla i da je vreme da svede račune i ispravi greške, da raščisti ruševine svoje prošlosti, pa je Arlin pre svega zato pozvala Rikijevu bivšu ženu svojoj kući. Da se izvini što je spavala s Rikijem dok je još bio u braku s njom. Za tih devet ili deset godina preklapanja.

Inače, kad se Čeril parkirala na njen prilaz da joj zahvali što je dvolična kučka, mogla je da kaže samo „nema na čemu“ i da ostavi Čeril da se puši od besa. Ranije bi to možda i učinila. A onda bi se nasmešila Dvejnu kao da se ništa nije dogodilo. I proverila kakvi su mu planovi za to veče.

Međutim, Dag je otišao sa vratima kamioneta koja je uzeo na probu, a Čeril je stajala u njenoj dnevnoj sobi, i za sve to je bila kriva njena sponzorka Boni. Kasnije, kad joj je bilo dobro i kad bude pijana, moraće da pozove Boni da joj to i kaže.

„Uverena sam da znaš gde je i da nećeš da mi kažeš“, rekla je Čeril.

Arlin je odgovorila: „Kad bih znala gde je, ne bih komadala onaj kamionet da izvučem bar trećinu novca koji sam izgubila. Našla bih ga i kazala bih izvršitelju gde je i gde da zabije taj bedni krš, pa bih ga pustila da uzme deprecijaciju* iz *njegovog* dupeta.“

„E pa tako ti je to kad se zajednički potpiše. Dobila si što si i zaslužila.“

Arlin je zaustila da joj nešto odgovori ali nije mogla da smisli šta, a i brinula se da bi moglo da bude loše, da zvuči nezgodno ma koliko pažljivo smišljala. I zato je, umesto toga, sipala dva prsta dobrog starog hosa kuerva. Hose je jedini muškarac u njenom životu koji nikad nije lagao, pa je uvek

* Umanjenje vrednosti po proceni veštaka. (Prim. prev.)

znala šta će dobiti. I nikad ne možeš reći da nisi znala. A onda je kazala: „Zvala sam te da ti kažem da mi je žao.“

A Čeril je rekla: „Aha. Upravo to uvek kažem za tebe. Da treba da ti je mnogo proketo žao što si onako dolazila u moju kuću, kao gošća, jela ono što sam skuvala kao da si mi prijateljica. I bila sva slatka i fina prema meni.“

Arlin je malo zastala da razmisli o tome, kako je izgubila poene zato što je bila fina. „Zašto mi sad sve to govoriš?“

Čeril je duboko udahнула, onako kao kad pogodiš pukotinu, šav po kojem će se raspasti od udarca koji su primili. U poslednje vreme je sve podsećalo Arlin na onaj komad skupog krša pred njenom kućom, koji se prevrnuo nekoliko puta i više nikakva vrata ne mogu da se u njega uglave.

Čeril je rekla: „Kad sam čula da je kamionet ovde, pomislila sam...“

„Šta si pomislila? Da je i on ovde s njim?“

„Možda.“

Nije mogla a da se ne zapita šta je to u Rikiju zbog čega žene žele da se vrati i napravi još veću zbrku. „E pa nije.“

„Aha. Sad vidim.“

Otvorila su se vrata. Arlinin dečak je upao unutra. Kosa mu je bila u neredu, za šta je Arlin bila kriva jer je, u žurbi da se otarasi one katastrofe pred kućom, manje-više prepustila dečaka sebi samom. Farmerke su mu bile pocepane na zadnjici, a Arlin nije htela ni da zna zašto. Još ne. Barem je imao čisto donje rublje, hvala bogu.

„Gde si bio, Trevore?“

„Preko, kod Džoa.“

„Jesam li rekla da možeš da ideš kod Džoa?“

„Ne.“ Oborio je pogled, a Arlin je pomislila da je to možda uvežbavao pred ogledalom. Znao je ko je to sa mamom u dnevnoj sobi, ali nije znao zašto. Ali znao je da sigurno nije

radi zabave. Deca znaju. „Izvini.“ Pogled mu je pao na njenu čašu s pićem. Bez osude, samo je čutke primetio; starmali za svoje godine, znao je neke stvari, kao na primer zašto odrasli pokušavaju. I kako je prokleta malo verovatno da će uspeti.

„Dobro. Sad se vrati tamo.“

„Tek sam došao kući.“

„Hoćeš li me jednom poslušati?“

Poslušao ju je, bez reči. Arlin je pomislila kako će ga kasnije odvesti na sladoled, čime mu je obično kompenzovala svako svoje čudno ponašanje; za posledicu, jeli su mnogo sladoleda. Kad su se vrata za njim zalupila, Arlin je osetila bol od razdvajanja, kao da još nije prebolela sečenje one vrpce.

Ponovo je sipala piće u obe čaše. „Hvala ti što ništa nisi rekla pred dečakom.“

„Mnogo liči na Rikija.“

„Ne liči. Nije Rikijev.“

„Pljunuti Riki.“

„Ima dvanaest godina. Počela sam s Rikijem pre deset.“

Obuzelo ju je osećanje kao da je Boni gleda preko ramena i opominje. Ovo nije iskrenost koja će joj pomoći da započne život iznova. Ali laž je tako stara da je teško otresti je se nakon toliko godina izgovaranja. Ta se laž tako lepo uklapala posle toliko vremena.

„U tom dečaku vidim njega.“

„E pa vidiš ono čega nema.“ *Ili ono što želiš za sebe, a nikad nećeš imati.* Kuda god pogledamo vidimo ono što nećemo imati. Ono što nećemo sebi dozvoliti da učinimo, da bude-mo, ono što odbijamo da tolerišemo kod svih ostalih. Arlin je počela to da zapaža.

U DEVET SATI ISTE VEČERI, Boni je došla na vrata nenajavljena.

„Znam kako izgleda“, kazala je Arlin. „Ali baš sam mislila da te zovem.“

„Mislila sam da bi možda želela da razgovaraš.“

„Imaš nekakve ekstrazensorne sposobnosti?“

„Koliko znam, nemam. Tvoj dečak mi je ostavio poruku na automatskoj sekretarici.“

Ta iznenadna vest je naterala Arlin da zaplače, iz razloga koje nije mogla sasvim da dokuči. Činilo se da u poslednje vreme suze samo vrebaju ispod površine i dovoljno je malo da izbiju, kao kad ti je od iznenadnog napada smeha ili straha teško da kontrolišeš bešiku, naročito ako već dugo trpiš kao što je ona često činila.

Boni je ušla kroz vrata, sa svih svojih sto četrdeset kila, i obavila se oko Arlin kao neki veliki jastuk, zamalo je ne ugušivši.

Malo zatim, pretresle su kuhinjske plakare i sva alkoholna pića prosule u sudoperu.

„Ponovo ću početi sutra. Možda će biti kako treba.“

„A šta fali tome da počneš odmah? Možeš da počneš u bilo koje doba dana, znaš.“

„Valjda.“

Boni je pošla za njom do prozora u spavaćoj sobi i, zajedno sa Arlin, pogledala napolje, na prilaz kući, na ostatke onog što je nekad izgledalo kao vredno svega. Gotovo kao da Arlin, koja nikad nije umela da nađe prave reči, pokazuje Boni u čemu je problem. Kao da joj pokazuje duha. Kao da joj kaže: kad te proganja nešto ovakvo, ko može reći da će biti mnogo bolje?

Boni je polako klimnula glavom.

„Je l' čuješ drveće?“, rekla je Arlin.

„Šta s drvećem?“

„Peva mi noću. Tako jasno i glasno da više ne mogu da spavam. Rikijeve pesme. Zar ne čuješ? Kunem se da, dok se taj prokleti kamionet nije vratio kući, nikad nije pevalo te pesme. Pretpostavljam da je nešto pevalo. Ali ne to.“

„To je samo vetar, curo.“

„Možda za tebe.“

Boni ju je smestila u krevet i ušuškala. „Doći ću ujutro da vidim kako si.“

„Oh, biću ovde.“

I Boni ju je ostavila samu sa svim tim pesmama.

Posle nekog vremena je ustala. Ušla je u Trevorovu sobu. Sela je na ivicu njegovog kreveta i sklonila mu gustu, crnu, kovrdžavu kosu s čela.

„Jesi dobro, mama?“ Nije se probudio, ali izgovorio je te reči kako da popunjava neko mesto u snu, sav zabrinut za njenu dobrobit.

„Ti si jedino dobro što sam ikada uradila.“ Često mu je to govorila.

„Joj, mama.“ I uvek joj je tako odgovarao.

Kad je otišla, oči su mu još bile otvorene. Kao da je i on čuo.

Iz Trevorovog dnevnika

Ponekad pomišljam da moj otac nikad nije ni bio u Vijetnamu. Ne znam čak ni zašto to mislim. Jednostavno, mislim.

Džooov otac je bio u Vijetnamu i on priča priče. I već po pričama možeš da kažeš da je on stvarno bio tamo.

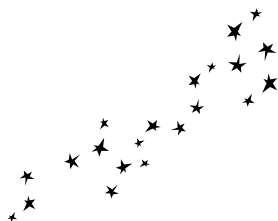
Mislim da moj otac samo ponekad priča nešto jer misli da će ljudi zbog toga biti ponosni na njega ili da će ga sažaljevati.

Mami je žao njega jer je bio u Vijetnamu. Kaže da nije ni čudo što ima problema. Zato joj ne kažem kako mislim da možda nije ni bio.

Gospodin Sinkler je tako kul. Baš me briga šta kaže Arni. Mislim da je sjajan, i tako ću dobro uraditi onaj zadatak da gospodin Sinkler neće moći da veruje.

Treće poglavlje

DŽERI

Proveo je noć u velikom kontejneru iza radnje s auto-delovima, ni dva bloka od mesta na kojem je nameravao da bude u devet sati. Čak i u snu je bilo nade. To je nešto što mu je već izvesno vreme nedostajalo.

Međutim, kad se probudio, čitava ta stvar izgledala mu je kao razgovor za posao, previše za njegov ukus. Sad kad se bližilo, imao je čudan osećaj u stomaku. Kao da je negde u dubini duše znao kako će biti. Kao i toliko drugih stvari. Odmah iza ugla, za dlaku van domašaja vrhova prstiju. Crta koja ga odseca od dvoje-troje ljudi ispred njega.

A kad ga je prvi put pročitao, osećao se tako dobro. Zato ga je pročitao ponovo.

Bio mu je u džepu košulje, ispresavijan. Parče novina, umrljano znojem s njegovih ruku. Izgužvano. Ali svejedno je mogao da pročita.

BESPLATAN NOVAC I DRUGA POMOĆ NEKOME KO NEMA SREĆE. DOĐITE NA UGAO TRAFIK VEJA I EL KAMINO REALA U SUBOTU U 9.00.

Ali nije mogao da vrati onaj osećaj.

Nekad ga je stalno imao, onaj osećaj da ko god bio tamo gore – „ko god“ zato što ga je reč „bog“ razdraživala – gleda